

שיעור בעניני פרשת השבוע

פרשת מטו"מ

בעיר ביתר יצ"ו – שנת תשפ"א לפ"ק

העלאת ניצו' ע"י שם מ"ב שורשו בדעת, תיקון הגבורות ע"י שירה כנכון, והמסתעף

"וירא ישראל את היד הגדולה" (שמות יד, לב), והוא בבחי' חסד הנקרא בשם "גדולה" (דה"א כט, יא), ובעיקר באה יציאת מצרים "ביד חזקה" (שם יג, ט; ועוד), והוא בבחי' גבורה, עוד כתיב "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" (שם יד, ט; נמדנר לג, א), והוא ענין הרמת שני הידיים לכללם כאחד.

ופשמות ענין שם מ"ב אכן הוא לרומם ולהעלות ניצו' הק', ולהוציא מתחת יד הסט"א והקלי' את כל חלקי הקדושה המובלעים בהם, וכענין הידיים המרימים דברים כלפי מעלה, ועל כך נאמר "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'". והרמה זו אכן הינה בבחי' יציאת מצרים, ולכן בא שם זה יחד עם בני ישראל מצרימה כנ"ל, בכדי ליתן להם כח להעלות את כל הניצו' שהיו במצרים, ולצאת עי"ז ממצרים. ושוב באו ג"כ מכח שם זה ליסע מ"ב מסעות "במדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב" (דנ"ס ט, טו), דחלק מכלליות יציאת מצרים הוא ג"כ מה שהוצרכו כלל ישראל לפעול הרבה דברים במדבר, וכל מסע וחניה היתה בחי' אחרת בהעלאת הניצו' שהעלו ישראל במדבר, ותכלית כולם בא בכדי להתרומם ולעלות אל ארץ ישראל שהינה גבוהה מכל הארצות (קידושין טז,). ועל כך נאמר "אנכי ה' המעלה אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יא, מה), וכל זאת בא ע"י שם מ"ב הנרמז בענין מ"ב המסעות שנסעו ישראל במדבר.

א.

יצ"מ וכח העלאת ניצו' ע"י שם מ"ב, יד הגדולה ויד החזקה הנבללים ביד הרמה

הנה בפרשתן מנתה התורה את מ"ב המסעות שבהם נסעו ישראל בצאתם ממצרים, ונודע כי מ"ב מסעות אלו מכוונים נגד שם מ"ב, והוא אחד מעיקרי השמות הק', ואיתא בזוה"ק (מ"ז ד): כי שם זה ירד עם ישראל למצרים, ונרמז עניינו במה דכתיב "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (שמות א, א), "ואלה בגימ' מ"ב, "שמות" רומז לענין השמות הק', לומר לך כי שם מ"ב בא עם בני ישראל מצרימה. וזהו ג"כ סוד ענין יוכבד שנולדה בין החומות (צ"ז קט), תיכף עם כניסת בני ישראל מצרימה, ד"יוכבד' בגימ' מ"ב, והיא היתה אם הגואלים, משה אהרן ומרים.

ובכלליות הדברים מבואר ענין שם זה בדברי האריז"ל (ע"מ של"ג פ"א), כי מנין מ"ב בגימ' ג' פעמים י"ד, דישנם ג' בחי' של ידיים, יד ימין בבחי' חסד, יד שמאל בבחי' גבורה, והיד השלישית כוללת את שני הידיים כאחד, ע"ד מידת תפארת הכוללת את החסד והגבורה כאחד, וכלליות זו באה בהרמת הידיים למעלה, ע"ד המנהג להגביה את הידיים אחר נטילת ידיים, ולומר "שאו ידיכם קודש" (מסילת קל, ט). ונרמז ענינם בג' לשונות של ידיים שנאמרו ביציאת מצרים, דכתיב

נטילת ידיים' לאכילה. וכמו"כ מסימני הכשרות של הבהמה עצמה הוא בהיותה מעלת גרה (ויקרא י"ג, ג), דסימן זה מורה על כי יש לה שייכות לענין העלאת ניצור'.

וביתר ביאור, דהנה במקום שיש דעת ישנה טהרה, וכמאמר חז"ל (שם ל"א), "ודעת" זה סדר טהרות, וכן כתב הרמב"ם בכוונת המקוה (מקוואות פ"א סי"ג), שעניינו הוא ע"ד טבילה במי הדעת, והדעת מביאה לידי טהרה. ודבר פשוט הוא זה, שהרי אבי אבות כל הטומאות הוא טומאת מת הבאה ע"ד הסתלקות הדעת, ולעומת זאת במקום שיש דעת יש נשמה וחיות, ושוב אין בו טומאה. ולעומת זאת ידיים עסקניות הפועלות בהיסח הדעת, ואין הדעת נמשכת עליהן, לכך אכן חלה טומאה עליהן, דסתם ידיים שניות הן (שם י"ד), ומהאי טעמא תיקן שלמה המלך נטילת ידיים.

ובבית המקדש שנתכונן ע"י ידיו של הקב"ה אכן ישנו חומר מיוחד שלא לבוא בו לידי היסח הדעת, ועד כי היסח הדעת פוסל בקדשים (פסחים ל"ד), והיינו מכיון שבית המקדש הוא מקום שליטת הדעת, ואין בו היסח הדעת לעולם. ועד"ז כל איש ישראל הינו בבחי' בית המקדש, והדעת צריכה לשלוט על כל תנועותיו, ועל כל ענייניו, שיהא הוא בעל הבית גמור על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, עד שלא יהא בהם שום ענין של 'עסקניות הן', וזהו ענין העלאת ניצור'.

העלאת נשמת הנרצח בלא עת למעלה ע"י שם מ"ב - גלות אל מ"ב ערי הלויים, מות הכה"ג

ומנין מ"ב מציינו בפרשתן גם בענין ההורג נפש בשגגה, שעליו לגלות אל ערי מקלט שהם במ"ב ערי הלויים (נמדנז ל"א, ו), ואין ביכולתו לחזור לעירו עד מות הכהן הגדול (שם פסוק כ"ה). ודבר פלא הוא זה, מה שגם באמצע מ"ב המסעות נזכר ענין מות אהרן הכהן הגדול (שם ל"ג, ל"ד), וצ"ב. וה"נ נימא כי חיוב גלות אל ההורג נפש בשגגה, ומה שהתורה התירה לגואל הדם להמיתו בפגעו בו (שם ל"א, י"ט), ה"ז מכיון שעל ידו נהרג אדם טרם זמנו, והרי כל אדם יש לו תפקיד מסויים שעליו לפעול ולתקן בעולם, והוא ענין מה שעליו להעלות את כל הניצור' המשתייכים אל שורש נשמתו, ובגמר עבודה זו ה"ז נחשב כי הוא בא אל תיקונו, ושוב הינו מסתלק ועולה אל העולם העליון, והוא נוטל יחד עמו את כל הניצור' וכל חלקי הקדושה שהוא פעל ותיקן בעולם, ועי"ז הינו מתעלה מעולם לעולם. אולם נרצח זה שנהרג לפני זמנו, נמצא כי הוא עדיין לא השלים לפעול את כל מה שהיה מוטל עליו לפעול, וה"ז נחשב כי הוא לא בא אל תיקונו, ואין לו במה לעלות למעלה, ולכן הינו נשאר למטה. וביותר נימא, כי ניצור' אלו המשתייכים אל שורש נשמתו, והוא עדיין לא העלה אותם, הם

העלאת ניצור' ע"י הדעת, ואשר מעלת אדם שהוא בר דעת לעומת הבהמה ניכרת בידיים

ועיקר עליית הניצור' בא בסוד הדעת, וע"ד דכתיב "מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ" (קסל"ג, כ"א), והיינו לומר כי האדם יש לו נפש הבהמית, ומצד זה ביכולתו לחיות כבהמה, ואזי הינו מוריד את הכל למטה לארץ, ומאידך מותר האדם על הבהמה הוא בהיותו בר דעת, ורוח זו של בני האדם מעלה את הכל למעלה, ע"ד העלאת הניצור' הק' כנ"ל. ובבחי' זו נמצא, כי הבחירה נתונה ביד האדם אם להיות איש גשמי, בבחי' עפר, כבהמה הנמשכת למטה, או שיהא איש רוחני המעלה את הכל למעלה.

ואחד מן החילוקים המובהקים בין אדם שהוא בר דעת, לבין הבהמה שאין לה דעת, אכן הוא בענין הידיים, שהרי הגפיים הקדמיות של הבהמה משמשות עבור הליכתה על האדמה, ואי אפשר לה להשתמש עמם לשום דבר כפי שהאדם משתמש עם ידיו, ולכן נחשב כי הבהמה אין לה ידיים. וחזינן נמי בדברי חז"ל (ציונים פ"ג מ"ו), כי גדר האדם לעומת הבהמה הוא בהיותו מכוונה בשם 'מהלכי שמים', וגדר זה נשנה לגבי דם האדם, ואשר הדם הוא הנפש (דנ"ס י"ג, כ"ג), לומר לך כי גדר נפש האדם הוא בהיותו מהלך על שמים. ולדרכנו נאמר, כי המהלך על שמים נמצא כי ידיו חופשיות להשתמש עמהם, ולהרימם למעלה, וכן יש בכוח הידיים להרים ולהעלות את הכל למעלה, ונמצא כי כח העלייה למעלה הוא ממש גדר האדם לעומת הבהמה. ולכך נמי חזינן כי הדבר הראשון שעושה האדם בקומו בבוקר, כאשר הקב"ה מחזיר לו את נשמתו, להיותו נחשב בגדר 'אדם', ה"ז נטילת ידיים, וזהו הברכה הראשונה שהוא מברך בכל יום, דהגדר הראשון אשר בו ניכר כי האדם הינו איש נשמה ה"ז בענין היכולת להרים את ידיו, ולהעלות את הכל למעלה.

שייכות הדעת אל טהרת הידיים - בביהמ"ק, קדושת האכילה

ודעת זו מקושרת ביותר לענין בית המקדש, וכמאמר חז"ל (נרכות ל"ג), דכל מי שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, ונמצא כי בית המקדש נחשב כבנין של דעת, דבו נשפע דעת אל כלל ישראל. ולכך נמי מקושר בית המקדש גם אל ענין הידיים אשר בהם ניכרת מעלת הדעת כנ"ל, דכתיב "מקדש ה' כוננו ידיך" (שמות ט"ו, ז). וע"ד הרמז, הנה י"ד ימ"ן י"ד שמא"ל בגימ' מקד"ש אדנ"י, דשני ידיים אלו של השי"ת כביכול כוננו את מקדשו של הקב"ה.

וחזינן נמי כי שלמה המלך שבנה את בית המקדש תיקן ג"כ נטילת ידיים לאכילה (שנ"ג י"ד), ואזי יצאה בת קול ואמרה, "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (משלי כ"ג, טו), והאכילה אכן הינה מעיקרי עבודת העלאת ניצור', ונצרך בה והירות יתירה שלא תבוא ע"ד הנפש הבהמית, ולכן תיקן שלמה

**כח ההעלאה ע"י דעת המביאה לרחמנות,
יישוב עיר ובניינו ע"פ הדעת לעומת
אכזריות הרציחה**

וביתר הרחבה, הנה נתבאר כי כל העלאת הניצו' הנמשכת ע"י שם מ"ב ה"ז בא בעצם ע"י הדעת, והנה הכלל הוא כי במקום הדעת ישנה ג"כ רחמנות, ואילו בחסרון הדעת נמשכת מידת אכזריות, וע"ד מאמר חז"ל (נלכות טס), דכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. וכן הוא הכלל גם בטבע העולם, דהחיות שאין להן דעת כמו"כ יש להן טבע של אכזריות, להיותן חיות טורפות, ואילו בהמות המסתובבות בין בני אדם, ויש להן שייכות עם האדם שהוא בר דעת, אין בהן אכזריות כ"כ. וחזינן נמי בנוהג שבעולם, כי אדם מגושם השקוע בגשמיות איננו בעל הרגש כלל, וטבעו להיותו כחיה טורפת באכזריות, משא"כ בר דעת הינו בטבעו בעל רחמנות, ובעל הרגש, דצרת אחרים מכאיבה לו. וחזינן זאת להדיא בתורה, כי המתנהג בבהמיות לילך אחר תאוות זנות וניאוף, ה"ז נחשב כרוצח אכזרי, דכתיב לגבי נערה מאורסה, "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה" (טס נב, טו), והרי לן כי נואף הבא לזנות עם נערה מאורסה הינו נחשב כאכזר הרוצח נפשות, והיינו כנ"ל אשר מי שאין בו דעת, והוא נוהג כחיות ובהמות, הינו עלול לבוא לידי רציחה ואכזריות. והרציחה הראשונה בעולם אכן באה יחד עם קלי' עריות, דקין חמד את התאומה היתירה שנולדה עם הבל, ולכן הרגו נפש (נ"ר כג, ז), והרי לן כי גילוי עריות ורציחה באים כאחד, ולעומת זאת במקום הדעת שורה רחמנות, ואין בו רציחה.

ובמו"ב כשיעור ריבוי הדעת כן מתרבה ג"כ הרחמנות, וכדחזינן כי העיר שהינה מקום מגורי בר דעת, ורק בר דעת יכול להעמיד את יישוב העיר, ולכן אין בה חיות טורפות, משא"כ היער שאינו מקום יישוב ה"ז מקום לכל החיות הטורפות. ובהנחה זו מבואר הלשון שנאמרה בתורה לגבי הורג נפש בשגגה, דכתיב "ואשר יבא את רעהו ביע"ד לחטוב עצים" (טס יט, ט), ולהנ"ל נימא כי שגגה זו הרי באה אליו מכח פגם בענין הדעת, שהרי עצם ענין השוגג ה"ז במה שהוא עושה את מעשיו בהעדר הדעת, והדעת לא שלטה בו במעשה זה, ולכך אכן נזדמן לו מעשה אכזריות, להרוג את רעהו, וה"נ בא מעשה זה בבואו אל היער שאינו מקום יישוב, ומסתובבים בו חיות טורפות, ולכן בא גם הוא בשגגה לידי מעשה אכזריות המתייחס אל חיות אלו. ולעומת זאת בא תיקונו ע"י הגלות לעיר מקלט שהינה מקום יישוב בני אדם, וזהו מקום הרחמים.

ועד"ז מצינו כי כאשר נמצא חלל באדמה, לא נודע מי הכהו, צריכים זקני העיר הקרובה אל החלל להביא עגלה ערופה (דנ"ס נא, א-ג), והיינו נמי מכיון שהעיר הינה מקום יישוב בני אדם, וזהו מקום של דעת ורחמנות, וביישוב שכזה אין מקום לאכזריות ורציחה. וכמו"כ כאשר אחד יוצא מן העיר, לילך בדרך אשר כל הדרכים בחזקת סכנה (יושלמי נ"ט פ"ד

עצמם מושכים אותו למטה, והם אינם מניחים לו לעלות למקומו בעולם העליון. ולכן יש לנרצח זה טענות גדולות על מי שהרגו בשגגה, ורצונו לנקום בו, שהרי הלה עשה לו עוולה גדולה, דעל ידו נגרם לו שלא יוכל לעלות למעלה, ונמצא כי הוא ירד בחנם אל זה העולם, ולכן מתלבשת נשמתו בקרובו גואל הדם, ובדידיה כתיב "כי יחם לבבו" (דנ"ס יט, ו), וחימום זה בא אליו מאחר שנתלבשה בו רוח נקמה מן הנרצח, והתורה מצדקת אותו שיוכל לנקום ברוצח.

אמנם על כך נותנת התורה עצה לרוצח זה שיגלה אל מ"ב ערי הלויים, ואשר ערים אלו מכוונים נגד שם מ"ב, ומכח שם זה מתעלים כל הניצו' שנפלו למטה, ושוב כאשר הרוצח גולה אל אחת מן הערים האל, להיותו עומד תחת שליטת שם מ"ב, וכמו"כ ע"י הייסורים שהוא סובל מגלות זו וכדו', ה"ז נחשב כי הוא נותן כח לשם מ"ב שיהא ביכולתו להעלות את כל הניצו' של הנרצח, ובכך בא הנרצח אל תיקונו, וזהו התיקון הנמשך ע"י הגלות אל ערי מקלט.

וענין זה יש בו מן "הנסתרות לה" אלקינו" (טס נט, נא), דלפעמים עולה נשמת הנרצח למעלה תיכף אחר מותו, ושוב אין הדין נותן לחייב את הרוצח גלות, ואין רשות לגואל הדם להכותו נפש, וזהו פנימיות ענין מה דתנן (מסו ז:), כל שבדרך ירידתו גולה, ושלא בדרך ירידתו אינו גולה, דאם נרצח זה נהרג בדרך עלייה, ה"ז סימן מן השמים כי כבר עלתה נשמתו למעלה, ולכן אין הרוצח חייב גלות, ורק כאשר רציחתו באה בדרך ירידה אזי יש לחייבו לגלות לערי מקלט כנ"ל.

ונמר תיקון זה הנפעל במ"ב ערי הלויים אכן נמשך במות הכהן הגדול, והיינו נמי מכיון שבעת הסתלקות הצדיק מן העולם הינו עולה אל העולם העליון, וכל עלייה מעולם לעולם הרי באה ע"י שם מ"ב, ולכן מכוון הצדיק בשעה זו בשם מ"ב, וכמו"כ מעלה הצדיק יחד עמו גם את כל הניצו' והנשמות של בני דורו הצריכים תיקון, וה"נ במות הכהן הגדול עולה נשמתו של נרצח זה יחד עמו למעלה, ולכן מעתה אין רשות לגואל הדם לנקום ברוצח, אחר שנשמת הנרצח כבר באה אל תיקונו, והיא עלתה למקומה במות הכהן הגדול, וכל זאת הוא בכחי' עליית הנשמות הנמשך ע"י שם מ"ב.

ובלליות עבודת הכהן אכן באה בענין שם מ"ב, וכענין מה שנאמר לאהרן הכהן "בהעלותך את הנרות" (פמדנ"ט, ט), וה"נ הנרות רומזות אל נשמות ישראל, כדכתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, טו), והכהן נצטווה לעסוק בהעלאתם למעלה, והרי נתבאר כי עלייה זו באה ע"י שם מ"ב, וה"נ היו במנורה י"א כפתורים, ט' פרחים, כ"ב גביעים (שמות כה, לג-לד), יחד כולם הם מ"ב. וכל עניינים אלו סובבים והולכים על ענין שם מ"ב שבכוחו לתקן ולהעלות נשמות ישראל, ועד"ז בא ענין מ"ב המסעות, ומ"ב ערי הלויים, דכל זאת הוא מכלל ענין עליית הנשמות כנ"ל.

ענייני פרשת השבוע - פרשת מטו"מ

עליו לעשות מעקה לגגו, "ולא תשים דמים בביתך". ומסיק "כי יפול הנופל ממנו", והיינו לומר כי הוא הרי בא לעסוק במעשה זה בענין העלאת, ואילו הם רוצים את ההיפך, להתגבר בענין "כי יפול הנופל ממנו".

התגברות גבורות הארץ מביאה להסתלקות הדעת ואכזריות, תיקונה ע"י היישוב

ועב"פ נמצא ע"פ הנ"ל, כי ענין הדעת והרחמנות הוא ג"כ ענין ההתעלות למעלה, דבכח הדעת להעלות הכל למעלה, ולעומת זאת הנפש הבהמית שאין בה דעת הינה בבחי' אכזריות וירידה, והיא באה להשפיל כל דבר עד עפר. וכמו"כ אמיתת ענין הידיים הוא להעלות הכל למעלה, אך כמו"כ יש בכוחם גם להשפיל הכל למטה, והיינו ע"ד מה שנודע כי הדעת נחלקת אל חסדים דדעת וגבורות דדעת, וה"נ יד ימין נוטה לחסדים, ויד שמאל נוטה לגבורות, וע"פ הנ"ל נימא כי כח העלייה למעלה הוא בבחי' חסדים דדעת, וזהו ג"כ בחי' שמים, ואשר השמים נוצרו ע"י יד ימינו של הקב"ה כביכול (ישעיה מ"א, יג), ואילו הירידה למטה הינה בבחי' גבורות דדעת, בבחי' ארץ שעשייתה באה ע"י יד שמאלו של הקב"ה כביכול (שם; מנחות לו). והארץ אכן יש לה שייכות אל בחי' שמאל, בחי' התגברות הגבורות, וע"ד מה שהתורה תולה בכל מקום את ענין הרציחה בארץ, כגון הא דכתיב "ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו" (נמצנו לה, ג), והיינו לומר כי אם גבורות הארץ התגברו בו כ"כ, עד שהוא בא לידי רציחה, וזהו קלקול הארץ, שוב אין לרוצח זה מקום בארץ, ולכן עליו לגלות אל ערי מקלט, ע"ד מה שנאמר לקין "נע ונד תהיה בארץ" (נלש"ט ד, יג). והרי לך נמי כי שורש הגלות ועיקרו אכן בא על שפיכות דמים, וכענין קין שהיה הרוצח הראשון בעולם, והוא היה ראש הגולים. ולעומת זאת תיקון גבורות הארץ בא ע"י מה שמיישבים אותה, וכדחזינו בקין שעסק אח"כ בבנין עיר, דכתיב "ויהי בונה עיר" (שם ד, יז), דיישוב עיר בא ע"י הדעת כנ"ל, וזהו תיקון אל גבורות הארץ ואל פגם הרציחה.

והתגברות הגבורות אכן באה בעיקר בענין הידיים שאין הדעת שולטת בהם כ"כ, ולכן הינם באים לידי היסח הדעת, עד כי סתם ידיים שניות הן כנ"ל, וה"נ כתב האריז"ל (שע"כ נרכות השמ), כי ה' אצבעות הידיים הם בבחי' ה' גבורות. וביותר מתגברים הגבורות בענין "הידיים ידי עשיו" (נלש"ט כו, כג), ולכן נאמר על חורבן בית המקדש 'מפני הי"ד שנשתלחה במקדשך', דתחת שיהא 'מקדש ה' כוננו ידיך', ע"ד ידיים הבונים ומיישבים את הארץ, נמשך עתה ענין "הידיים ידי עשיו" להחריב את בית המקדש, ולכן צריכים לתקן את גבורות אלו הצריכות תיקון.

ה"ד, אזי צריכים אנשי העיר ללוותו, ולהמשיך אליו הארה מן העיר, ועי"ז נמשכת אליו שמירה על הדרך. וביותר מוטל הדבר על זקני העיר, שעליהם להשפיע דעת על בני העיר, להביאם אל מידת הרחמנות. ומעתה אם נמצא חלל באדמה סמוך לעיר, ה"ז מורה כי לא ליוו אותו ביציאתו לדרך, ולכן נעשה עמו מעשה אכזריות להרגו, שוב צריכים זקני העיר להביא עגלה ערופה, ועליהם לרחוץ ידיהם על עגלה זו (שם פסוק ו'), וזהו הפעם היחידית שמצינו נטילת ידיים בתורה, [מלבד מצות קידוש ידיים ורגליים, אך במצוה זו רוחצים את הרגליים יחד עם הידיים], ובשעה זו עליהם לומר "ידינו לא שפכו את הדם הזה" (שם פסוק ז'), דהידיים"ם שלהם לא גרמו לשפיכת הדם, ובגמ' פירשו (סוטה ל"ט), שלא הנחנוהו בלא לוייה, וכל זאת נמשך מצד היותם העיר הקרובה אל החלל, ואשר העיר הינה מקום הדעת שאין בו אכזריות.

והעיר הקדושה ביותר הינה ירושלים, ולכן בא בניינה ביותר ע"ד מידת הרחמים, וכלשון הברכה 'בונה ברחמי'ו ירושלים'. וביותר בא עניינו בבית המקדש, שהוא שורש כל היישוב באמת (ע"י יומא נד:), ולכן נאמר בבניינו "וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" (מ"א ו, ו), דהברזל מורה על רציחה, ולכן אסור לשמעו כלל בבנין בית המקדש, וה"ז בכל יראה ובל ימצא. וכמו"כ חזינו כי דוד המלך לא היה יכול לבנות את בית המקדש, כי "דמים רבים שפכת" (דה"א כג, ט), והיינו נמי ע"ד מה שאסור לשמוע שום כלי ברזל בבנין בית המקדש, וכמו"כ אסור שיהא נשמע בו אפילו 'מעין' של רציחה. ולעתיד לבוא אכן נאמר "וגר זאב עם כבש וכו', ופרה ודוב תרעינה, יחדיו ירבעו ילדיהן, ואריה כבקר יאכל תבן וכו', לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה י"א, ו"ט), והיינו לומר כי לעתיד לבוא יהא נמשך "בכל הר קדשי" שהוא בית המקדש שפע מרובה של דעת, עד כי דעת זו תפעול את פעולתה אפילו על חיות טורפות, שלא יהיו רוצחים עוד, ולא יהא עוד שום אכזריות בעולם, "כי מלאה ארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

והרי נתבאר כי שליטת הדעת מביאה אל הגבחה הידיים, ולעומת זאת נאמר "ובשפלות ידיים ידלוף הבית" (קהל ג, יח), דכאשר משפילים את הידיים לירד למטה, היפך ענין בית המקדש, אזי "ידלוף הבית", להיותו היפך מקום היישוב ממש. ופעמים אכן נטפלת הסט"א בדווקא לעומת מי שבא לקבוע מקום יישוב, להביאו לידי שפיכות דמים, והיינו דכתיב "כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך" (דנ"ט כג, ט), דכאשר האדם בא לבנות בית חדש, וליישב עי"ז את העולם, ה"ז כיוצא למלחמה נגד כל המקומות שאינם מיושבים, ולכן רוצים גם הם להתגבר עליו, ובשעה זו צריך הוא שמירה מיוחדת, שלא להניח לכח הדמים והרציחה שיהיו נטפלים לעומת היישוב שהוא מעמיד, ולכן

7. דמכיון שהשירה עצמה עדיין איננה בשלימות, שוב אי אפשר לדרוש מן הלויים בעלי השיר שלא יהא בהם מומין. וע"ד הרמז, הנה מו"ם בגימ' אלקי"ם, וה"ז מורה על כי הגבורות עדיין אינן מתוקנות, ויש בהם בחי' מו"ם. והרי נתבאר כי השירה בכלי הינה ביותר בבחי' גבורות, וה"נ השירה בכלי הינה ביותר שלא בתיקונה לעת עתה, ולכן אסרו חז"ל להשתמש בשבת אפילו עם הידיים לצורך השיר, דלא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר (צ"ל לו:), וחשש זה בא מכיון שכלי השיר יש בהם חסרון עדיין לעת עתה כנ"ל, ולכן הינם צריכים בוודאי תיקון בכל עת, ושוב יש מקום לחוש שמא יתקן כלי שיר.

ושלימות השיר אכן יהא לעתיד לבוא, ביום שכולו שבת, וכנודע כי "מזמור שיר ליום השבת" (מל"ג 3) הוא שלימות השיר, ועליו מיוסד השיר של יום' ששוררו הלויים בכל ימי החול, ואכהמל"ב. ובשורש הדברים נמשך זאת מכיון שלעתיד לבוא יתוקנו הגבורות בשלימות, וע"ד דאיתא בספרים (נ"ז ס"ג ס"ג, ו' א' נשס קול נרמא; ועיי' טעמי המנוח מ"א), כי לעתיד לבוא תהא ההלכה כבית שמאי, והיינו מכיון שבית שמאי הם בבחי' גבורות, ולכן לעתיד לבוא כשיתוקנו הגבורות תהא ההלכה כמותם. ומהאי טעמא נמי סבירא להו לבית שמאי כי שביית כלים דאורייתא (ש"ג י"א), והיינו לומר כי קדושת שבת צריכה להיכנס גם אל תוך הכלים שהם בבחי' גבורות, עד כי גם הם צריכים לשבות. וביותר יש לפרש בדרך אפשר טעמיהו דבית שמאי בדין זה, דהנה בזמנינו חזינן כי את רוב הפעולות אין האדם עושה בעצמו, אלא הכלים עושים אותם עבורו, ולכן לולי דין שביית כלים יתכן שיחזיק האדם בית מלאכה גדול, ויהא בידו לעבוד בו בכל המלאכות בשבת כבימות החול, שהרי האדם אינו עובד בהם דבר בעצמו, אלא הכלים עובדים בעבורו, ושוב תבוא השבת להיות כיום חול ממש. ומכיון שלעתיד לבוא תהא ההלכה כבית שמאי, שוב יתכן כי בית שמאי ראו כבר בזמנם כי בימות המשיח תבוא כל המלאכה רק ע"י הכלים, ולכן סבירא להו כי גם הכלים צריכים לבות בשבת, ואסור לעבוד בהם עבודה.

השירה כביטוי אל חיות האדם, כשיעור מדרגת החיות כן בא שלימות השיר

ובענין חכמת השיר כתב הרה"ק ממאדונין זי"ע (דברי ישראל) מקן, ד"ה לו יאמר קמו מומרת הארץ, דהנה ידוע לחכמי הנגינה, אשר חכמת הנגינה בנויה מן נגינות שלימות שהם נגינות של שמחה, ומחצאי נגינות שהם נגינות של תוגה, עיי"ש. ויש להסמיך מקור לדברים אלו, דאיתא בגמ' (מגילה טו:), כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבנה, ולבינה על גבי אריח, והאריח הרי הוא חצי לבנה (עינין יג:), והרי לן כי השיר מיוסד על נגינות שלימות וחצאי נגינות. וכן איתא בזוה"ק (פ"ג ט"ז:), כי יש הלל שלם וחצי הלל, הלל שלם היינו שיר בשלימות, וחצי הלל היינו שיר שאינו בשלימות.

ב.

חכמת השיר בבחי' תיקון הגבורות, שירה בפה ושירה בכלי, שלימותו לעת"ל

והנה ישנם כמה מדרגות איך מיישבים את הארץ, ובאיזה מין יישוב מיישבים אותה, ובאיזה אופן בא יישוב הארץ ותיקון הגבורות שבה, וכגון בענין מה שנודע כי הלויים הם בבחי' גבורה (זו"ק מ"ג מ"א:), ועיקר עבודתם היא בשירה וזמרה, והשירה אכן באה ע"ד השתוקקות לעלות למעלה, וזהו ענין תיקון הגבורות להיותם בבחי' גבורות קדושות. וכמו"כ נודע כי חכמת השיר בנויה על חכמת החשבון, והמבינים בחכמה זו יודעים כי יש בה כללים ברורים וקבועים כחכמת החשבון ממש, וכגון אשר ה'נאטן' של השיר צריכים להיות מתאימים ע"פ חשבון, ואזי נחשב שיר זה כשיר הגון, והרי לן כי עבודת השירה בנויה על גבורות וחשבון וצמצום, וכן מכונה השירה בשם 'שירי עוז'ך', והיינו בבחי' גבורות קדושות.

ועבודת השירה אכן הינה היפך האכזריות של שפיכות דמים, שהרי אין אומרים שירה על היין (נלכות ל"א), ואמרו חז"ל (נ"ג מ"א:), בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסונו אנא חמר, והיינו לומר כי שפיכות דמים ורציחה נמשכים מכח גבורות שאינן מתוקנות המביאות לידי מיתה, ואילו היין מביא לידי גבורות קדושות אשר על ידם משוררים שירה.

ובענין השירה גופא ישנם כמה מדרגות, ואלו הן כמה מדרגות בתיקון הגבורות, דישנה בחי' שירה בפה, ואשר ה' מוצאות הפה הינן ג"כ בבחי' ה' גבורות (ע"פ ש"ה פ"ג), אולם אין זה בבחי' תוקף הגבורות כ"כ כהידיים, ואשר הידיים הם בבחי' שירה בכלי, וה"נ הכלי אין בו חיות ודעת, ולכן יש לו שייכות יתירה אל בחי' גבורות צמצומים ודינים, וכדחזינן כי האדם יכול להטות את שירתו בפה בכל עת כרצונו, משא"כ השירה בכלי יכולה לבוא אך ורק באופן מסויים מאד, דהכלי מצומצם לפעול אך ורק כפי שהעמידהו מתחילה, ובצורה שהוא נבנה ומיוסד לפעול על ידו, ואי אפשר לו לשנות את דרכיו, והרי לן כי הכלי הוא בבחי' צמצום וגבורות. ונודע נמי כי החילוק בגימ' בין שם הוי"ה שהוא בבחי' רחמים, אל שם אלקי"ם שהוא בבחי' דין, ה"ז כמנין כל"י, והוא כמנין ס' פולסי דנורא (יומא עו:), שהן ס' מלקיות. אך אמיתת ענין השירה בכלי בא בעצם ע"ד תיקון הגבורות, וכענין קין שהיה רוצח, ותיקונו בא ע"י חיותו בונה עיר, וכמו"כ היה נכדו "אבי כל תופש כנור ועוגב" (ש"ס ד, נ"א), דהוא היה הראשון שתיקן כלי שיר, וזהו חלק מתיקון הגבורות של קין, דכשם שקלקול הגבורות מביא לשפיכות דמים ע"י הידיים, כמו"כ בא תיקונם ע"י השירה הבאה עם הידיים ע"ד שירה בכלי.

אמנם לעת עתה עדיין לא נתקנו הגבורות, ולכן גם השירה הנמשכת בבחי' הגבורות עדיין לא באה אל תיקונה, ומהאי טעמא הדין נותן כי מומין אינן פוסלין בלויים (מולין

לבנה', והוא כענין לבניה המורה על הלל שלם, ואילו כאשר ישנם עדיין דינים על המלכות, ודינים אלו יש להם שייכות אל חוש הריח, וכענין משיח שיהא 'מורח ודאין' (פסלדן ג:), הנה אז מכונה הלבנה בשם 'ירח', לשון אריח שהוא חצי לבנה, בבחי' חצי הלל. וכמו"כ ע"י אריח ולבניה בונים בניינים, והיינו ע"ד מה שנתבאר כי הבנין הוא בבחי' תיקון הגבורות, וה"ג השירה באה בבחי' בנין, ע"ד אריח על גבי לבניה, ולבניה על גבי אריח, וזהו בנין שלם. ובשעת בנין בית המקדש אכן שוררו הלויים שירה, ועל כך כתיב "לנצ"ח על מלאכת בית ה'" (עולא ג, ט), והיינו לומר כי שירה בזה באה להמשיך חיות נצחית בבנין בית ה', ע"ד החיות שתהא בזמן התחיה.

וביסוד הנ"ל יש לבאר את טעות קרח, דיי"ל כי הוא ביקש להמשיך את שלימות השירה כפי שיהא לעתיד לבוא, וע"ד מה שכתב האריז"ל (שעה"ג ל"א), דקרח היה גלגולו של קין שהיה בבחי' גבורות, והוא ביקש לתקן גבורות אלו. אמנם העולם לא היה מוכן עדיין לבוא אל מדרגה זו, ולכן בלעה הארץ את קרח (שס טו, לז), והיינו כנ"ל אשר הגבורות יש להן שייכות אל בחי' ארץ, וע"ד קין שהיה "נע ונד בארץ" מפני התגברות הדינים שבארץ. ולעתיד לבוא אכן תבוא השירה מן הארץ, דכתיב "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק" (ישעיה כד, טו), והיינו מכיון שלעתיד לבוא יהא לנו חיים נצחיים, ולכן גם השירה תהא שירה נצחית, משא"כ לעת עתה אין לנו חיים נצחים, ולכן גם השירה ידון איננה שירה נצחית, דכמדרגת החיים כך מדרגת השיר כנ"ל. ויש לרמז ענין זה במה דכתיב "ויקה קרח" (שס פסוק א'), ותרגום אונקלוס 'ואתפלג קרח', ויי"ל כי קרח רצה שתבוא השירה ע"ד תנועות שלימות בלבד, לבניה על גבי לבניה, כפי שיהא לעתיד לבוא, אך הוא לא הצליח בעניינו, ולכן נאמר בו 'ואתפלג קרח', דכל השירה נעשית בבחי' אריח שאינו אלא חצי תנועה. ותיקון קרח אכן נרמז ב"מזמור שיר ליום השבת" (מלאס ל"ב), שהוא בבחי' שלימות השיר דלעתיד לבוא, ביום שכולו שבת, והתם נאמר "צדיק כתמר יפרח" (פסוק י"ג), סופי תיבות קרח (ספר הליקוטי טס). ומסיק "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" (פסוק ט"ו), דלעתיד לבוא יהא גם הזקן בבחי' "דשנים ורעננים" כאיש צעיר, ואזי יבוא קרח אל תיקונו.

שלימות השירה ע"ד מדרגת החיים של תח"מ, הארה ממנה בפורים, ובהלל דר"ח

וההארה היחידית שיש לנו משיר נצחי זה הוא בפורים, וכדאיאתא בגמ' (מגילה ז'), דבעצם היו צריכים לומר הלל בפורים, דמה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן, ורב נחמן תירץ דקרייתא זו הלילא. ולדרכנו נאמר, כי כל הלל נאמר על היציאה מעבדות לחירות שהינו רק מעין היציאה ממות לחיים, ואילו ההלל כנכון נאמר על היציאה ממות לחיים, וכדחזינן כי כל פרקי ההלל אכן עוסקים

וביאור הענין הוא, דהנה השירה הינה ביטוי אל חיות האדם, ואשר חיות זו מעוררת אותו לשורר שירה, ואמיתת ענין החיות הוא באופן של נשמה וגוף הפועלים יחדיו, ואילו כל עוד שיש מיתה בעולם אי אפשר עדיין לשורר הלל שלם, ולכן אין לנו לעת עתה שלימות השיר עד זמן תחיית המתים. ומהאי טעמא חזינן נמי להדיא, כי ככל שהאדם מתבגר יותר כן נחלשת כח שירתו, וכדתנן (ערכין יג:), דהלויים הקטנים שוררו שירה, וצוערי הלויים היו נקראין, ומבואר בגמ' דקטנים אלו היו מצערין את הלויים הגדולים, שאין יכולים לבסס קולם כמותן, והרי לן כי הצעירים יש להם מעלה מיוחדת בענין השיר. ולכך נמי הדין נותן כי שנים פוסלין בלויים, שנאמר "ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, ולא יעבוד עוד" (נמדנר מ, כה; מולין טס), וביאר בזוה"ק (מ"א רמט:), כי כל מאן דבעי לשבחא לקוב"ה בקלא, בעיא ליה קלא נעימותא, דיערב לאחרנין דשמעין ליה, ואי לאו לא יקום לארמא קלא. תא חזי, ליזאי דאתיין מסטרא דא, כתיב בהו "ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה", מאי טעמא, בגין דקליה נמיך ולא יערב לאודנין כשאר חברוי, כדין מעברין ליה מהאי צבא העבודה דלעילא דקיימין לנגנא לגבי האי עבודה, וליקרא שמא קדישא כדקא חזי.

ועומק עניינו הוא, ע"ד מה שנתבאר כי השירה הינה בבחי' תיקון הגבורות, והגבורות הרי הינם בבחי' ארץ, בחי' הגוף, ולכן בא עיקר השירה כנכון אך ורק ע"י חיות הנמשכת מן הנשמה והגוף כאחד, ואילו לאחר חמישים שנה מתחיל הגוף להיחלש, עד שלבסוף הוא מת, ובשנים אלו נחשב האדם בבחי' נשמה יותר מאשר בבחי' גוף, ולכן השירה שלו כבר איננה בגדר שיר כנכון. וכמו"כ האדם בצעירותו הינו יותר בעל גבורה וכח, ואילו ככל שהוא מבוגר יותר בשנים כן הינו נחשב יותר כבעל רחמים, ע"ד זקן מלא רחמים, והוא איננו כ"כ בעל גבורות, ולכך נמי זקנו מתלבן והולך, ואשר הלבון מורה על רחמים, ולכן נפסל הזקן מלשורר שירה שהינה בבחי' גבורות. ואכן אילו היתה המציאות שאין הגוף בא לידי מיתה, אזי אדרבה, גם הזקן היה יכול לשורר, וזהו כוונת דרשת חז"ל על "זאת אשר ללויים" (שס פסוק כ"ד), דשנים פוסלין בהם ואין המומין פוסלין בהם, ולדרכנו נאמר כי הא בהא תליא, דמה שהשנים פוסלין בהם ה"ז מכיון שגוף הזקן אינו יכול להצטרף אל נשמתו, וככל שהוא מבוגר יותר בשנים כן מתנוון הגוף והולך, ולכן נחלש כח שירתו, והא ראייה על כי השירה איננה בשלימות, ויש בה חסרון, ואשר לכן אין מומין פוסלין בהם כנ"ל. ועכ"פ נמצא כי כל עוד שיש לאדם גוף ונשמה, והגוף איננו בשלימות מאחר שהוא בא לידי מיתה, שוב גם השירה איננה יכולה לבוא בשלימות.

ועד"ז יבואר ענין השירה הבאה באופן של אריח ולבניה, בבחי' הלל שלם וחצי הלל, דהנה כל שיר בא מן המלכות, וכענין הארץ שממנה בא השיר, והיא נחשבת בבחי' מלכות. ומעתה נימא כי בעת עליית המלכות, כאשר נתלבנו הדינים שבה ע"ד תיקון הגבורות, אזי מכונה הירח בשם

ענייני פרשת השבוע - פרשת מטו"מ

כל ספירתה לטהרה לבעלה, וה"נ זהו ענין הטבילה במקוה באשמורת הבוקר של חג השבועות (שע"כ שטועם), ושוב נמצא בבחי' זו, כי מי שאינו טובל במקוה בשעה זו, ה"ז כנדה שספרה ולא טבלה, ואין לו מקום לכל קבלת התורה. והרי לן כענין הכלל הנ"ל, דאי אפשר לדון את מעלת הדבר מצד גודל החיוב שבו, דהרבה פעמים ישנם עניינים גדולים מאד מצד שורשם, והיא הנותנת שהחיוב בהם יהא קטן יותר.

וזהו עומק ענין מה דתנן (אבות פ"ג מ"א), הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, והיינו לומר כי לפעמים ישנה מצוה קלה שאין בה חיוב כ"כ, אמנם במקור שורשה יש לה מעלה יתירה על מצוה חמורה שיש בה חיוב גדול. ודוגמא לדבר הוא מענין מצות שילוח הקן המכונה בלשון חז"ל בשם 'מצוה קלה' (מולין קמג), ואילו בזוה"ק איתא (ו"ט רות ט:), כי מצוה זו מקרבת את הגאולה, דמשיח שוכן בהיכל קן ציפור (וזה"ק מ"ג ס"ג מ"ג קלו:), ועליו נאמר "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך" (דברים כג ז). וה"נ ההלל בראש חודש יש לו שורש נעלה עד מאד, בהיותו נאמר על בחי' תחיית המתים, אלא שאי אפשר לנו לקבעו בגדר מאחר שאין לנו השגה בו.

ונתבאר כי בפורים יש לנו מעין שירה זו הנאמרת על היציאה ממוות לחיים, וזאת בענין קריאת המגילה, ולכן אכן איתא בגמ' (מגילה טו:), כי השירה על הריגת עשרת בני המן אינה נכתבת אריח על גבי לבנה, ולבינה על גבי אריח, ככל שאר השירות, אלא היא נכתבת אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבנה. והיינו לומר כי בעלמא באה השירה ע"ד אריח ולבינה כאחד, כענין נגינות שלימות וחצאי נגינות כאחד, אולם בפורים בא האריח לעצמו, והוא ענין מה שמניחים את כל בחי' המיתה על הרשעים, ואילו כל החיות הנרמזות בלבינה באה כאחד בצד הקדושה, דבפורים יצאו ממוות לחיים, ואזי נמשכת הארה מבחי' חיים נצחיים. וכן כתב האריז"ל (שע"כ ר"ט), דבקומת מועדי השנה נחשב כי פורים הוא בבחי' נצח, לשון נצחיות, וכדכתיב ביה "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסמ"ט, כט), וה"נ השירה הבאה על הריגת עשרת בני המן הינה שירה נצחית. וע"ד הרמז, הנה בשירה זו כתיב "הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש, ואת עשרת בני המן" (שם פסוק ו'). יחד כולם בגימ' שי"ר. וכמו"כ נאמרת שירה זו בנשימה אחת (מגילה טז), וה"ז מורה על מדרגת חיות נעלית יותר משיעור החיות שיש לנו בזמנינו, וזהו מדרגת החיות המונחת בשיר של פורים, וכמו"כ השיר דלעתיד לבוא הוא בבחי' "צבי לצדיק" כנ"ל, והוא בגימ' פורים.

שירת הלויים בבחי' יין המשמח לעומת
שירת הסמ"א בבחי' דם

ועכ"פ נמצא כי שירת הלויים יש לה שייכות אל בחי' ארץ, ע"ד תיקון הגבורות, ולכן נאמר "השמר לך פן תעזוב

בענין השירה על מדרגת החיים, וכדכתיב "לא המתים יהללו י-ה, ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך י-ה" (מסילי קטו, ז"מ), וכתיב "אתהלך לפני ה' בארצות החיים" (שם קטו, ט), "יקר בעיני ה' המוות לחסידיו" (פסוק ט"ו), "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה" (שם קטו, י), והרי לן כי עיקר ענין השירה הוא על מדרגת החיים. אמנם לעת עתה הרי אין לנו חיים אמיתיים, ורק לעת התחייה יהא לנו מדרגה זו של חיים, ולכן אין אנו אומרים הלל אלא על היציאה משעבוד לגאולה, אך אי אפשר לנו לשורר הלל בפירושו על היציאה ממות לחיים, מאחר שאין לנו השגה בה, ולכן קרייתא זו הלילא, וה"ז מעין השירה הנצחית שתהא לעתיד לבוא.

ובמקום אחר נתבאר ביסוד זה ענין מה שנהגו ישראל לומר הלל בראש חודש, ואמרנו כי הלל זה נאמר ג"כ על היציאה ממוות לחיים, שהרי מיעוט הירח נחשב כמעט כבחי' מיתה, ואילו התחדשות הירח הוא כעין תחיית המתים, וכדאיתא בגמ' (ר"ה כה:), אמר ליה רבי לרבי חייה, זיל לעין טב וקדשיה לירחא, ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים, ונמצא כי ההלל בראש חודש הוא מעין ההלל על תחיית המתים. אמנם הרי נתבאר כי לעת עתה אין לנו השגה במדרגה זו של חיים, ולכן אי אפשר לנו לומר עליו הלל בפירושו, וה"נ בראש חודש אין אומרים הלל השלם, ולא עוד אלא שעצם אמירת הלל זה אינו אלא בגדר מנהג, אמנם הכלל הוא כי מנהגי ישראל נמשכים ממדרגה נעלית יותר, למעלה מן ההלכה, ואלו הן עניינים שאי אפשר לקבעם בחיוב ע"פ הלכה, מאחר שהם למעלה מהשגתנו, ולכן הינם באים ע"ד מנהג ישראל.

מעלת מנהגי ישראל מצד מקור שרשם
הנעלה ביותר

ויסוד זה הינו כלל נחוץ שיש לידע אותו, דאילו בעלמא סבורים בני אדם, כי דבר הבא בגדר חיוב הינו דבר נחוץ, משא"כ דבר שאינו בא אלא בתורת מנהג, הא ראייה כי אין זה אלא דבר הגון, אולם אין זה לא מעלה ולא מוריד אם יקיימוהו אם לאו. אך אליבא דאמת צריך לידע, כי המנהג נובע הרבה פעמים ממדרגה נעלית יותר שלמעלה מחיובי ההלכה, ואדרבה מאחר שזהו דבר נעלה כ"כ, לכן אי אפשר לקבעו כחיוב ע"פ הלכה, לחייב כל אחד ואחד שיקיים אותו. ובבחי' זו ישנם הרבה עניינים נעלים בכלל ישראל שאין עושים אותם אלא מצד המנהג, כאשר בשורשם יש להם מעלה יתירה עד מאד, וכגון ענין ההקפות בשמיני עצרת ושמחת תורה, שהוא בקושי בגדר מנהג, ואילו אצל צדיקים היה כל השנה סובב והולך סביב ההקפות, וכל המדרגות של חודש תשרי נמשכו אצל ההקפות. וכמו"כ הטבילה באשמורת הבוקר של חג השבועות הינו בקושי מנהג ע"פ קבלה, ותו לא, ואילו ע"פ הזוה"ק, וע"פ האריז"ל, ה"ז תכלית כל הספירה ממש, ותכלית כל ההכנה למתן תורה, שהרי איתא בזוה"ק (מ"ג לו:), כי שבע שבתות ימי הספירה הם בבחי' נדה הסופרת שבעה לטהרתה, ואחר גמר טהרה זו עליה לטבול במקוה, ולולי זאת לא מהני

אמנם י"ל כי הכלל הוא דכל אשה שדמיה מרובין בניה מרובים (כמוטו י:), וסימנך "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך" (מסלס קמ, ג; וקס ה' נדה ס' ש"ו), ואשר הגפן מביא לידי שירה, וה"נ נימא כי אם ירושלים היתה נדה זמן רב כ"כ, ע"ד "אשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה" (ויקרא טו, כס), ה"ז מורה כי בניה מרובין, ע"ד תיקון הגבורות. ובהנחה זו יש לבאר את עומק דברי רבי זירא, דבנות החמירו ישראל על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים (נרכות לז), ועניינו הוא, דהנה איתא בווה"ק (ח"ג נד), כי בזמן הגלות נחשבת השכינה הק' בבחי' זבה גדולה שיש לה ריבוי דם, והיא טמאה זמן רב כ"כ, ועליה נאמר "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה", והנה לכן בנות ישראל היודעות שהינן מרכבה לשכינה, מחמירות גם הן על עצמן להיחשב כזבה גדולה, ולישב שבעה נקיים אפילו על טיפת דם כחרדל, מאחר שזוהו מצב השכינה הק' בגלותה.

ההמלצה קודם התפלה שאנו כשומים, "שיכורת ולא מיין"

ונוסיף בו עוד דברים, דהנה בגמ' התם קאמר, דאין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, והיכי דמי הלכה פסוקה, כי הא דרבי זירא הנ"ל. ויבואר בהקדם, דהנה איתא בגמ' (עירובין סה), אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו, שנאמר "לכן שמעי נא זאת עניה, ושיכורת ולא מיין" (ישעיה נא, כא). ובגמ' שקיל וטרי בענין זה, עד דמסיק, מאי יכולני לפטור דקאמר, מדין תפלה, דשיכור אסור להתפלל. אמנם כתב בספה"ק בני יששכר (אלו ד, ז), דרב ששת סתמא קאמר, משמע מן כל הדין, וגם הש"ס לא קאמר 'אלא', והביא הרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה (דנש לפי מערכת ש' אות מ"ג), בשם הגאון מהר"נ הכהן, בשם הגאון זקינו, דאמרו שם בגמ' (דף מא:), דגלות ועניות מעבירין את האדם על דעת קונו, מאי נפקא מינה, למיבעי רחמי, א"כ פטורין העניים מן העונש בדין, דהרי בטבע דקדוקי עניות מעביר על דעת קונו, רק שחייבין על דלא בעו רחמי, היינו שלא התפללו על זה, וכיון שאנחנו נקראים שיכורים כשאין בית המקדש קיים, ושיכור פטור מן התפלה, א"כ שוב אין כאן שום דין ומשפט, ואתיא שפיר דברי רב ששת, יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, עכ"ד. והרי לן כי מי שאינו יכול להתפלל אי אפשר לדון אותו על כלום, שהרי כל כח ההתגברות על היצר הרע, וכל עבודת ה' בכלל, אין זה אלא מכח התפלה, ולכן מי שנחשב בבחי' "שיכורת ולא מיין", ואי אפשר לו להתפלל, שוב הינו פטור לגמרי מן הדין.

ומעתה נימא כי עד"ז בא ג"כ ענין מה שמקדימים לומר קודם התפלה דבר הלכה פסוקה זו, דבנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים, דהנה פשטות הטעם למה החמירו בנות

את הלוי כל ימך על אדמתך" (דנניס יג, יט), דכל עוד שעומדים על הארץ נצרך לראות שתתוקן הארץ ע"ד תיקון הגבורות. ולכן נמי גלה הרוצה לערי הלויים דווקא, ואשר ערים אלו נבנו ע"י הלויים בעלי השירה, דמכיון שהוא פגם בבחי' דם, ע"ד בראש כל מרעין אנא דם, לכן באה תיקונו ע"י שירת הלויים הנאמרת על היין, ואשר בראש כל אסוון אנא חמר, ושירה זו מביאה לידי העלאת כל הניצור. וכמו"כ נתבאר כי גם בנין בית המקדש הוא בנין של דעת, בנין של נשמה, ובנין שכזה יש לו בוודאי שייכות אל שירה וזמרה, ולכן נבנה בית המקדש ע"י שירת הלויים, וה"נ תכלית בנין זה בא בכדי לעלות למעלה, וכדחזינן בדור הפלגה שבקשו לבנות "עיר ומגדל וראשו בשמים" (נלש"ט יא, ד), לעומת ירושלים ובית המקדש (זו"ק מ"א ע"ד), ורצונם היה לעלות על ידו לשמים, ומעתה אם תכלית הבנין שהם בנו לעומת בית המקדש היה בכדי לעלות לשמים, הא ראייה כי כמו"כ תכלית ענין בית המקדש הוא להעלות הכל למעלה.

ולעומת שיר זה הנמשך מכח היין ישנה ג"כ שירה הנמשכת מבחי' דם, והוא ענין התגברות הס"ט"א להפך את כח הגבורות דקדושה, ולשורר על ידו את השירה שלהם, ועל כך איתא בגמ' (גיטין מ), דשבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מדמן של ישראל, והיינו לומר כי גויים אלו היה להם יניקה מדמן של ישראל, ובדם זה זיבלו את כרמיהן, להוציא מהן יין המביא לידי שירה. ולעומת זאת באה שירת האזינו, ואשר גם שירה זו באה ע"ד לבניה על גבי לבניה (ועיי' ר"ן מנלה טז), ע"ד שלימות השיר שיהא לעתיד לבוא, ושירה זו מסיימת בפסוק "הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום, ונקם ישיב לצריו, וכפר אדמתו עמו" (דנניס לג, מג), והיינו לומר כי אם עד עתה שוררו הגויים שירה מכח יניקתם מדמן של ישראל, הנה לעתיד לבוא יבררו מהם את ענין השירה, ויהפכו אותה, עד אשר גם הם ישוררו שירה אחרת, דהם ישבחו את כלל ישראל על מסירות נפשם בכל שנות הגלות, ואותו "דם עבדיו" אשר מכוחו שוררו הגויים שירה בזמן הגלות, בהיותם מזבלים כרמיהן מדמן של ישראל, הנה עתה יבואו לרנן ולומר "כי דם עבדיו יקום, ונקם ישיב לצריו". וכן אדמה זו שיניקה גבורות רבים כ"כ, ע"ד "ולארץ לא יכופר אלא בדם שופכו", הנה עתה יהא נמשך לה תיקון, ע"ד "וכפר אדמתו עמו".

וכמו"כ לעומת בנין בית המקדש שנבנה ע"י שירה וזמרה כנ"ל, הנה בזמן הגלות נאמר "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" (מסלס קלו, ד). ועד"ז נאמר בזמן החרבון, "חטא חטאה ירושלים על כן לנדה היתה" (איכה א, ט), וה"נ "נדה" מורה על התגברות הדמים, ובשעה זו אי אפשר לשורר שירה, וכדאיתא בספרים (לש"ט ממנה שעה"ק פ"ו), "דנד"ה נוט' "נאלמתי דומיה היחשיתי מטוב" (מסלס לט, ג), דבזמן התגברות דם נדה אזי "נאלמתי" מלשורר שירה, וכן "דומיה" לשון דום, ו"החשיתי" לשון שתיקה, דאין שירה בנדה, וזהו מצב ירושלים בזמן הגלות, ע"ד "על כן לנדה היתה".

ענייני פרשת השבוע - פרשת מטו"מ

"שיכורת ולא מייץ", והוא ענין התגברות הדמים, דהייץ איננו בבחי' יין המשמח, אלא הוא בבחי' יין המשכר שאינו מביא לידי שירה כנכון. אמנם לעתיד לבוא יתוקנו הגבורות בשלימות, ואזי נאמר "הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום", דהתפלה והשירה יבואו ע"פ הדעת כנכון, ונודה לך שיר חדש בב"א.

ישראל על עצמן חומרא זו, ה"ז מכיון שהן אינן יודעות מתי הן נדות ומתי הן זבות, והרי אשה שאינה יודעת לשמור את זמן נדתה וזמן זיבתה הינה מכונה בשם 'שוטה', וכדתנן (מ"ג נ"ג), רבי יהושע אומר, עד שאתם מתקנים את השוטות, בואו ותקנו את הפקחות, ושוטה זו הינה כענין שיכור הפטור מן התפלה, והנה לכן נאמרת הלכה פסוקה זו לפני התפלה, וה"ז כהמלצה על מה שאין אנו יכולים להתפלל כראוי, ע"ד

מדור זה נתנדב לעי"נ
האשה החשובה מרת פעריל ב"ר טובי ע"ה
נדבת משפחת דרו הי"ו

שיעור בספר מסילת ישרים

מחזור ד'

שיעור מ"ו (ב) - פרשת אחרי קדושים תש"פ

פרק י"ד - בחלקי הפרישות

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי

עוד נקודה יש בזה, דהנה אל' בגמ' (שבת קיח:) ששאל אבון במאי זהיר טפי, שהיו כמה אמוראים שהיו נזהרים ביותר בענין מסויים. והנה הזהירות והחומרא יתירה בדבר מסויים הוא דבר שמביא לידי יראת שמים והוא גם סימן וביטוי של יראת שמים. שהרי האדם צריך להיות ירא שמים בסתר ובגלוי, והנה מה שאמר 'בסתר' מובן שבא לומר שצריך להיות ירא שמים גם בסתר כשאינו רואהו, ומה שאמר 'בגלוי' בא לומר שחלק משלימות היראה הוא להראות את היראה גם בגלוי. וכגון שאם יכנס אדם לבית המדרש ולא יתנהג שם בכבוד הראוי לבית המדרש, ויסתפק בכך שבלבו יש לו יראת שמים, שבוודאי אין זה דבר נכון.

ואמנם דבר זה שייך ביותר בענין כבוד בית המדרש, שיש בזה דין של היכל המלך, שעל זה נאמר ובהיכלו כולו אומר כבוד. וכבוד המלך הוא גם בחיצוניות, שהיכל המלך צריך להיות מקום שגם החיצוניות הוא כולו אומר כבוד. ואפשר שעל כן אמרו כל שאין תוכו כבדו אל יכנס לבית המדרש דייקא. וכן לאחר שאומרים לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, אומרים: 'אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות', כי במיוחד כשבאים לבית המדרש צריך שיהיה האדם ירא שמים בסתר ובגלוי, והוא מענין מצוות מורא מקדש וכבוד המלך, שכשהאדם נמצא בהיכל המלך הרי הוא צריך להתנהג בכבוד ומורא גם בחיצוניות.

אבל באמת שייך דבר זה בכל העניינים שיהיה האדם ירא שמים בסתר ובגלוי. וכגון שיהיה אדם שיתפלל ויעמוד דרך גאוה כשידיו מונחת לו בכיסו אבל יהיה לו יראת

אי אפשר להחמיר בכל דבר ככל השיטות

בהמשך למה שנתבאר בענין הפרישות בדינים, שכתב המסילת ישרים שעניינו הוא: 'להחמיר בהם תמיד, לחוש אפילו לדברי יחיד במחלוקת אם טעמו נראה, אפילו שאין הלכה כמותו', ונתבאר שאין הכוונה שצריך לחוש לכל דיעה וחומרא שבדברי האחרונים, רק שיברר האדם לעצמו את הסוגיא הלכה למעשה ויתנהג כפי מה שיוצא לו הלכה למעשה, או על פי דברי גדולי האחרונים שנתקבלו בכלל ישראל. ואם יש לו ספק בדין יכול הוא לשאול לתלמיד חכם ולרב ומורה הוראה אם צריך לחשוש לדבר זה, ועד כמה צריך לחשוש לכך. והרבה פעמים הולכים אחר מנהג העולם, וגם הפוסקים נוקטים בכמה מקומות ללכת אחר מנהג העולם שלא לחשוש בדבר מסויים, והם מיישבים את מנהג העולם למה אין חוששים לדבר.

כללו של דבר שאי אפשר להתנהג בכל החומרות, וגם ההתנהגות בחומרות צריך להיות שקול ומחושב בדעת, הן בדעת תורה של תלמיד חכם, ומי שאינו תלמיד חכם כל כך יעשה גם הוא מעשיו בדעת על פי מנהג העולם ועל פי גדולי האחרונים. וכגון שבמקומותינו סבר וקבלו שגדולי האחרונים הם החתם סופר והנודע ביהודה והדברי חיים וכו', ואצל הליטאים הגר"א הוא הפוסק האחרון, ואצל חסידים נקטו יותר כדברי השו"ע הרב ושאר אחרונים, וכן בכל מקום כפי שנתקבלה דרך ההכרעה, אבל וודאי שאי אפשר לחשוש לכל הדיעות. וכגון שהחזון איש ושאר אחרונים יש להם כמה חומרות שאצל חסידים לא ידעו מהם מעולם. ואמנם מי שלמד את הסוגיא בעיון ויוצא לו שהצדק הוא כשיטת החזון איש, בוודאי צריך הוא לחשוש לכך. ועכ"פ עיקר ענין החומרות שייך אחר שהאדם יודע את ההלכה, ולא להחמיר כסומא בארובה.

מחמירים ביותר. וכן היו מחמירים אצל חסידים בכשרות המאכלים, ובאמת שלא דווקא אצל חסידים אלא בכל מקום היו מחמירים בזה, אלא שאצל בני ליטא אצל ההמון עם בדרך כלל לא היו עושים דגש מיוחד על חומרות בכשרות. וכיוצא בזה היו עניינים מסויימים שבהם היו מחמירים ביותר.

ואצל בני ליטא מעת הופיע אורו של הגאון רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל היו נוהגים בחומרות גדולות בעניינים שבין אדם לחבירו, כגון על איסור לשון הרע והשמירה שלא להזיק את חבירו ומשא ומתן באמונה, ובזה היו מקיימים את ה'במה זהיר טפי'. ובדרך כלל היה הענין של במה זהיר טפי אצל בני ליטא בענין ההתמדה בתורה, שבזה היו מחמירים ומהדרים ביותר. וכן בכל עדה היה להם את העניינים המיוחדים שלהם. ובר דעת צריך שידע שלפי המקום שהוא שייך אליו יש לו בחירה לבחור לעצמו חומרות מסויימות. ודבר טוב הוא להחמיר בענייני כשרות, אבל גם זה צריך להיות במידה ובגבול, כי ההתנהגות בכל דבר בקיצוניות ובמידה מופרזת אינו דבר טוב, ואף שהיו צדיקים גדולים שנהגו לפעמים בדרך קיצוני בעניינים מסויימים, אבל בדרך כלל הוא שלא כהלכה. וכן כל הענין של חומרות צריך להיות בדעת ובתבונה וישים לעצמו גבול עד כמה ילך בענין החומרות.

והנה אצל חסידים לא גרסו את ענין הפרומקייט ובכמה חדרים אף רדפו את הפרומע והמהלך היה ששחקו והתלוצצו מהם, וכידוע מה שאמר הרה"ק מראפשיץ שפרו"ם הוא ראשי תיבות פול רשעות ווייניג מצוות. והנה מדבר טוב אין מתלוצצים, ובוודאי שלא היה הכוונה להתלוצץ מהפרומקייט הטובה והישרה שגם אצל חסידים גרסו אותה. אלא שהתייראו מהפסולת שיכול לצאת מענין הפרומקייט. והיו מדריכים את התלמידים שלא ללכת בדרך מסויים מחמת החשש מהפסולת והדברים הרעים שיכולים לצאת מזה. ולזה היו מדריכים את הבנים והתלמידים והחסידים שלא ללכת בדרך של פרומקייט, והיינו שלא זה יהיה עיקר הענין, ושלא בזה ימצא האדם את הקב"ה. וזאת מפני שהתייראו שלא יבואו לעשות מהטפל עיקר, כי האדם הוא מוגבל ואינו יכול לעשות עיקר מכל דבר.

האדם הוא מוגבל ואינו יכול לעשות את הכל

כי אמנם כן הצדיק יש לו סיעתא דשמיא ולא יפריע לו אם ישים את הדגש והעיקר על כמה וכמה דברים, וכדרך שרגילים לומר שהצדיק יש לו זמן לכל דבר. אבל לזה נצרך סיעתא דשמיא מיוחדת, ולא כל אדם יש לו זמן וכח לכל דבר, וסתם אדם צריך לצמצם עצמו ועליו לדעת שאינו יכול לעשות את הכל, ויש לו לדעת מה הוא

שמים גדולה, ולעומתו יהיה אדם שגם יהיה לו יראת שמים כמותו אך היראת שמים שלו תהיה גם בגלוי שיעמוד בתפילה בדרך ארץ, שבוודאי שזה שהיראת שמים שלו ניכר בגלוי נחשב שהיראת שמים שלו הוא יותר בשלימות מזה שהיראת שמים שלו אינו ניכר בגלוי. כי היראת שמים צריכה להיות בסתר וגם בגלוי. ואמנם אפשר שיהיה לאדם איזה חשבון שרוצה להסתיר את עצמו, כמו שהיו צדיקים שלפעמים היו רוצים להסתיר את עצמם. והרי זה כמו כמה דברים שעושה האדם חשבון שמוותר על איזה דבר לצורך דבר אחר. אבל בלי חשבון הנה מצד עצם מידת היראה בוודאי שהיראה צריכה להיות בסתר ובגלוי, וצריך שיהיה תוכו כבדו וברו כתוכו.

וההתנהגות ביראת שמים בסתר ובגלוי יש בו גם משום שלימות היראה ביותר. וגם שזה עצמו גורם לשלימות ביראה, וכפי שהכלל הוא בכל דבר שהמעשים מעוררים את הפנימיות, והחיצוניות מעורר את הפנימיות, והוא יסוד גדול בדברי הראשונים בכל קיום המצוות שהאדם נמשך אחר פעולותיו, וכמבואר בספר החינוך בהרבה מצוות. ומי שהוא ירא שמים בגלוי והוא מראה את היראה החיצונית, יגרום לו זה שיהיה ירא שמים גם בלב וזה יעורר בו את היראה הפנימית.

וענין החומרות והפרישות בדינים יש בו גם משום גילוי היראה בחיצונית, שבזה מראה האדם שיש לו יראת המלך ויראת שמים, ועל כן הוא חושש גם לדעת היחיד, ושהיראת שמים יוצא גם בפועל ובמעשה. וממילא לאו דווקא שצריך שיחמיר האדם בכל העניינים, ודי לו במה שיש עניינים מסויימים שבהם הוא זהיר טפי, שבאלו הדברים אלו הוא מראה את היראת שמים שלו, ואין צריך שיראה זאת בכל העניינים, כי האדם הוא מוגבל ואינו יכול להחמיר בכל הדברים. ועוד מבואר בספרים שעל ידי שהאדם נזהר בדבר אחד אזי מצוה גוררת מצוה וזה יגרום לו שיהיה יכול להיות זהיר בכל המצוות, ועכ"ז יש את הענין של זהיר טפי בענין מסויים.

במה זהיר טפי

ועל כן אף שאצל חסידים לא אחזו בדרך כלל מחומרות יתירות ומפרומקייט, היה בזה ענין של 'במה זהיר טפי' שבדברים מסויימים היו מחמירים ומהדרים מאד. וכגון שבהלכות פסח היה מקובל בכלל ישראל ובפרט אצל חסידים שמחמירים מאד בכל החומרות, והפסח הוא 'פרומע יום טוב', שבכל מקום שיש איזה חומרא הנוגע לזהירות ופרישות מחשש משהו חמץ היו מחמירים בו. וידוע מדברי הרדב"ז בטעם הדבר מפני שהחמץ מורה על היצר הרע, ועל כן ישראל קדושים הם ונזהרים ממש בכל חשש חמץ. וכן בהלכות שבת היו

והאדם צריך שיהיה יכול לצמצם עצמו כפי כוחותיו ואין הוא יכול לעשות את הכל.

החומרות בדינים יכול לגרום להתרשלות בעיקר

הענין

ועל כן סברו אצל חסידים שאם ישים אדם את הכוחות וההתאמצות שלו בענייני הפרומקייט, שיהיה עסוק כל היום בעוד חומרא ובעוד דיעה, יוכל לגרום לו התרשלות ושכחה מעיקרי היהדות, שבהם צריך להדר ולהחמיר הרבה יותר ממה שצריך להחמיר בדינים ובהלכות.

וכגון בהלכות תפילה שיש כמה דינים בדקדוקי התפילה שישמיע לאזניו וידקדק באותיותיה, ואין יעמוד האדם בשעת התפילה. והרבה פעמים אפשר שידקדק האדם בכל הלכות תפילה אבל לא יתפלל. ואצל חסידים היה עיקר הפרומקייט בהלכות תפילה על עצם הדבר שתהיה התפילה כדת וכראוי וכנכון. לא על האופן איך תהיה התפילה, אלא שתהיה תפילה כדבעי. ואצל כמה חסידים כגון בחדר של קאצק היה הדרך שהתפללו במהירות, ואף שההלכה היא שהתפילה צריכה להיות כמונה מעות, הנה אין זה אלא הלכה בדיני תפילה, אבל לפי המוחין שהיה להם ולפי מה שהכינו עצמם לתפילה במוחין, ידעו שכשהם מתפללים במהירות הם מתפללים טוב יותר, שבזה יכולים לתפוס את הנקודה שבמוח ואת הפנימיות ממש, ואם יאריכו בתפילה לא יוכלו לעמוד על נקודה זו. ונמצא שהיו מהדרים בכוונת התפילה יותר ממה שהיו מהדרים על דקדוק האותיות בתפילה.

וכיוצא בזה הוא בשאר העניינים שאם יבקש האדם להתנהג ככל החומרות וכל ראשו יהיה מונח בחומרות הרי הוא עלול לשכוח מן העיקרים, אהבת ה' ויראת ה' וכיוצא בזה. וכגון שיחמיר האדם ביותר בהלכות שבת, בוודאי מה שנוגע להלכה העיקר הוא ההלכה ולא הדביקות, אבל מה שנוגע להידורים וחומרות החומרא הגדולה ביותר בהלכות שבת הוא לדעת מקדושת השבת, ולדעת שיש נועם אלימלך וקדושת לוי וי-ה אכסוף ומה ידידות וי-ה רבון, שזהו עיקרו של יום השבת.

המצוות שבין אדם לחבירו צריכים להיות מיוסדים

על ואהבת רעך כמוך

וכן בעניינים שבין אדם לחבירו, שיוכל להיות אדם שיהיה נזהר מאונאת דברים, ולא יאמר שום דבר שיכול לגרום צער לחבירו, ויהיה נזהר ביותר שלא לדבר לשון הרע. והנה אם ייכשל פעם בדיבור לשון הרע על חבירו אזי יגש אליו לאחר מכן, כאשר ראיתי כבר כמה פעמים, ויאמר לו מחול לי שדיברתי עליך לשון הרע. והנה באמת יש בזה שאלה גדולה, ובפשטות אסור לעשות כן ואין

יכול לעשות ומה אינו יכול לעשות. ויבחר לעצמו מה הם עיקרי הדברים, ושאר הדברים ידחו מפני העיקר. וכגון שיהיה אדם שירצה להשים דגש על דברים רבים הן על לימוד נ"ך, והן על הלימוד בעיון, ועל לימוד חסידות, ועל תפילה באריכות, וללכת לאסוף צדקה, ולעסוק בגמילות חסד, ושאר עניינים, הנה סופו שלא יוכל לעשות כלום, והכל יהיה בלי שלימות. והאדם צריך להיות מסודר לפי כוחותיו ויכולותיו, וכל אדם לפי כשרונותיו ונטיית נפשו ולפי מה שהוא רואה במה הוא מצליח יקבע לעצמו גדרים וגבולים מה יעשה ובמה יתעסק ומה אינו בשבילו.

וכגון שיהיה אחד שהוא מחנך ומגיד שיעור והוא צריך לומר שיעורים בעיון לבחורים, והנה יום אחד יפתח ספר ויראה בו את גודל חשיבות הענין ללכת לאסוף צדקה ליהודים נצרכים, ויש בזה כמה מאמרים מצדיקים על סגולת הענין, ושם הולכים לצדקה בארבע רוחות העיר הרי זה מכפר על ארבע מיתות בית דין (שולחן הטהור שער הצדקה פרק יא בשם הרבי רבי אלימלך ז"ע), וכיוצא בזה יש הרבה סגולות. או שיראה את סגולת הענין להיות ניעור בלילה, שאז הוא עיקר זמן קנין התורה, וכן ענין הקימה בחצות שכתוב בזה דברים גדולים ונשגבים, ומהרה"ק רבי נחמן מברסלב ז"ע איתא שכל היהדות הוא הקימה בחצות.

והנה כי כן יקום בחצות וילמד כל הלילה, ולאחר מכן ילך לצדקה עבור יהודים נצרכים, ולאחר מכן יבוא לומר את השיעור לבחורים. אבל כמובן שלא יוכל למסור את השיעור כראוי שהרי לא הכין את עצמו כראוי לאמירת השיעור והוא עיף ויגע, ואין לו את הישוב הדעת למסור את השיעור כי אין זה לפי כוחותיו להיות ניעור בלילה ונמצא קרח מכאן ומכאן. אבל באמת יש לו לדעת שהוא מחנך ומלמד לבחורים, ויש לו כשרונות ויכול לעשות דבר זה, והנה כי כן זה הוא הצדקה שלו, והוא מקיים את הענין לאסוף כסף לצדקה בזה שהוא מלמד דעת לתלמידיו ומחנך את בני ישראל. וכן מבואר בשו"ע בהלכות מלמדים (יו"ד סימן רמה סעיף יז בהג"ה) שאין למלמד להיות ניעור בלילה יותר מדאי, אלא צריך לנוח היטב כדי שיהיה לו ישוב הדעת, והוא עצמו יבין היטב את הסוגיא ויוכל ללמדה היטב לאחרים, ובזה ימלא את תפקידו בעולם, כי אין האדם יכול לעשות כל דבר, ומי שעושה את הכל אינו עושה כלום.

ואמנם הוא יקרא בספרי המעשיות מצדיקים גדולים שהיו ניעורים כל הלילה ומכל מקום היו מלמדים לאחרים וגם היו עוסקים בצרכי צדקה. אבל יש לו לדעת שכל אחד יש לו את הכוחות שלו. ויכולים לקרוא בספרי המעשיות כדי לקבל מזה התעוררות, אבל לא לחקות את מעשי הצדיקים, כי אין הם הדברים שיכולים לחקות אותם,

והנה אם יראו איזה רבי או יהודי חסידי מדבר על איזה גדול, מיד יצטעק הפרומער ויאמר שהוא לשון הרע, אבל באמת אין זה לשון הרע, כי אם יש טענות עליו הרי זה דבר שכל אחד צריך לדעת, והוא לתועלת.

ואם העניינים שבין אדם לחבירו מיוסד על יסודות חזקים של ואהבת לרעך כמוך, אזי בדרך ממילא נופל הפסולת שבא מהפרומקייט, ואז הפרומקייט הוא באופן הנכון. וכן בכל דבר כאשר הפרומקייט מיוסד על יסודות חזקים אזי הוא הרבה יותר באופן הנכון. וכגון אם כל הלכות תפילה נגדרים ומיוסדים על יסוד ענין כוונת התפילה והדביקות של תפילה, אזי כל הלכות תפילה מקבלים צורה אחרת, ויודעים מתי צריך להחמיר ומתי אין צריך להחמיר כל כך, ומשכילים על דבר שלא להחמיר רק כשיהיה לזה תועלת לכוונת התפילה. וכן היו מקילים אפילו אצל חסידים בזמן תפילה כי כן יצא להם הדבר שראוי לעשות כן מחמת החומרא בכוונת התפילה. ואין הכוונה שכל אחד יקח את ההלכה לעצמו ויחליט לבד במה להקל ובמה להחמיר, אבל במה שנהגו כן הרי כבר נהגו כן.

ועל דרך זה ידוע משמיה דהגר"ח מבריסק, ששאלו אותו שיש אפשרות לקחת שני בעלי תפילה, האחד, יש לו כל המעלות הנצרכות לבעל תפילה, שביתו ריקם ומטופל בבנים והוא נשוי אשה והוא בן שלשים וכו', אבל אין קולו ערב כל כך ואינו בעל תפילה טוב כל כך, והשני אין לו כל המעלות האלו ואינו ירא שמים גדול כל כך כמו הראשון, אבל הוא בעל תפילה נאה, מי מהם קודם. ואמר הגר"ח מבריסק שבוודאי זה שהוא בעל תפילה נאה הוא קודם ועדיף טפי, כי הדבר הראשון של בעל תפילה הוא שצריך שיהיה בעל תפילה טוב ונאה, ולאחר מכן יש הלכות ומעלות בבעל תפילה, אבל מי שאינו יכול להתפלל היטב לפני העמוד ולעורר את השומעים בתפילתו הרי אינו בעל תפילה כלל, ואין השולחן ערוך מדבר ממנו כלל, וכל ההלכות שנאמרו בשליח ציבור הוא באחד שיכול להתפלל כראוי והוא 'בעל תפילה', ובדידיה נאמרו ההלכות של בעל תפילה.

עיקר החומרות וההידור צריך להיות בעיקר ועצם הענין

וכמו כן יש את עיקר ענין התפילה, ומלבד זה יש הלכות תפילה. יש את עיקר ענין השבת, ויש הלכות שבת. ואף שבוודאי כל ההלכות חשובים ועיקרים הם, אבל השאלה הוא במה צריך להניח את הדגש ובמה יהיה זהיר טפי. ואצל חסידים סברו שעיקר הזהירות צריך להיות על היסוד ועל העיקר, ועל כן חינוכו להתרחק מן הפרומקייטן. ואף שמצד אחד נצרך גם זהירות בהלכות וגם להחמיר

צריך לעשות כן, שבזה גופא הוא מצער אותו. אבל הוא רוצה להיות פרום ורוצה לתקן את אשר דיבר לשון הרע. וכיוצא בזה יכול להיות אדם שיהיה נזהר בכל ההידורים שבין אדם לחבירו, אבל ישכח דבר אחד שכל העניינים שבין אדם לחבירו יסודם במצוות ואהבת לרעך כמוך שזה כלל גדול בתורה, ובזה לא יחמיר ולא יחדר שהרי בזה אין דינים והלכות, והוא מצוה שהוא כולו לב. אבל באמת קודם צריך שיהדר האדם במצוות ואהבת לרעך כמוך, ואם יאהב את רעהו כמותו, אזי כל היחס שלו אל חבירו כבר יהיה באופן אחר לגמרי בכל ענין.

ומלפנים היו רגילים לסנוט ולהקניט לפעמים זה את זה ולהוכיח אותו בתוכחת מוסר, ולתועלת היו לפעמים גם מדברים לשון הרע, וכמובן שהמדובר הוא כשהוא אכן לתועלת, ועיקר הדגש היה על אהבת רעים. והצדיקים היו מדברים הרבה פעמים ומעבירים את ביקורתם על כמה גדולים ואנשים ומדברים על החסרונות שלהם, כי סברו שהוא לתועלת כדי שלא ילמדו מהם, והוא מדרכי עבודת ה' להזהיר שלא ילמדו מהם. ובפרט על גדולים, וכמ"ש החזון איש (אגרות חזון איש אגרת קלג) שאין זה בכלל לשון הרע כאשר מעריכים גדולים ומוודדים את מידתו וערכו של כל גדול. שכאשר יש גדול שמשפיע לרבים, הנה אם אינו ראוי לאותו איצטלא ויש טענות עליו, צריך שידע כל אדם מזה.

והנה לפעמים יש כאלו שנבוכים אחר שרואים שהראש ישיבה או הרבי שלהם עשה כן וכך, ויש להם קושיא גדולה איך היו יכולים לעשות כן ומחפשים תירוצים מתירוצים שונים. ובאמת קושיא מעיקרא ליתא ואין צריכים לחפש תירוץ, כי באמת אינו אדם גדול כל כך, ומי זה ביקש ממנו לעשותו אותו גדול כל כך. ואם היה יודע מלכתחילה שאינו אדם גדול כל כך, היה יודע שאינו צריך להתפעל מזה ולהיות נבוך ממה שרואה בו דבר שאינו הגון, ואין כאן לא קושיא ולא תירוץ כי אינו אדם גדול כל כך ואין צריך לדרוש בכל תיבה שמוציא מפיו.

וכבר היה מעשה באחד שהיה מפורסם בארץ ישראל כתלמיד חכם גדול, שדיבר פעם ברבים איזה ענין, והיו כמה שהיה להם טענות על דבריו, ושלחו משלחת לביתו להציע את הטענות לפניו. כשהגיעו לביתו, היו צריכים להמתין לו זמן מה, היות שהלך לנוח על משכבו. ובשעה שהמתינו לו באה הרבנית ושאלה אותם לסיבת בואם, ואמרו לה שבאו לדבר ולברר עם הרב אודות ענין זה שדיבר הרב ברבים. נענתה הרבנית ואמרה להם, מה אתם עושים עסק גדול כל כך ממה שאמר, הרי אני מכיר אותו היטב, היום אמר כך ולמחרת יאמר אחרת, ובדיוק תפס אותו מצב רוחו לומר כן, ואין שום קושיא עליו.

מסילת ישרים - שיעור מ"ו

שצריך הוא לצאת לבית הכסא, וסטר לו אביו על לחיו. והנה הרה"ק מראזוואדוב היה קדוש מרחם ואביו לא סטר לו מעולם חוץ ממאורע זה שסטר לו על לחיו ואמר לו תמשיך להתפלל. וביאר כ"ק רבינו זי"ע שהנה מה יאמר הבעל דבר להרה"ק מראזוואדוב כשנעמד להתפלל, וכי יאמר לו שלא יכוון בתפילה, הרי יודע הוא שזה יעלה בידו, והדבר היחיד שהיה יכול לבוא בו אליו הוא בפרומקייט, ובזה היה יכול לתפוס אותו, ועל כן ציוה אותו אביו שלא יניח עצמו ממנו.

וכאשר התורה מצווה על נקיות הגוף אין הכוונה להיות בגוף נקי יותר ממה שסתם אדם הוא נקי, וכדרך העולם לקנח ולנקות את עצמו ותו לא מידי, ואין צריך לעשות שום פעולה מיוחדת ומשונה כדי לנקות את הגוף. ואם לא ידמה האדם בעצמו ולא יחשוב שהוא צריך לצאת אזי לא ירגיש בזה שום צורך. ואין צריך רק לצאת פעם אחת לפני התפילה להכין עצמו, ואם הכין עצמו לפני התפילה ידע בבירור שבשעות הקרובות אינו צריך לצאת לבית הכסא גם אם ירגיש צורך בעצמו, ואין לו לעסוק רק בעבודת התפילה. ויש אנשים שדבר זה גורם להם ביטול תורה וביטול תפילה שעות ארוכות, וכיוצא בזה יש כמה דברים שנתפס בהם חולשת העצבים של האדם, ובוודאי שאת הדברים האלה צריכים לרדוף עד חרמה ולא להניח אותם כלל, ויש לאדם בחירה בדבר זה. וכיוצא בזה יכולים להיגרם כמה מכשולות מריבוי החומרות, וצריך ליזהר מזה ולברר את ענין הפרישות בדינים שיהיה במידה הנכונה.

בכמה דברים, אבל אם הראש יהיה מונח רק בחומרות ולא יהיה מונח בעיקר הדבר הרי זה קלקול גדול. וזהו הדבר שביקשו לברר שלא יהיה האדם מחמיר בטפלים ויזניח את העיקר.

זה הכלל בכל דבר שהוא צריך בירור, והבירור בפרישות הדינים הוא שלא להרבות בו יותר מדי, ובפרט בזמן הזה שהעצבים חלופים הם ובאים לידי רוגזה מכל דבר שבוודאי אין זה ענין להרבות בחומרות, ובפרט בחומרות כאלו שמביאים לידי לחץ ורוגז. וכגון בענין נקיות הגוף שהוא דבר שמצא בו היצר מבוא גדול להביא אנשים לידי לחץ ורוגז על ידי פרומקייט. כי כל ענין נקיות הגוף הוא דבר התלוי בעצבי האדם, שכשאדם מדמה בעצמו וחושב שהוא נצרך לצאת לבית הכסא אזי אכן ירגיש שהוא צריך לצאת, ואם לא יחשוב מזה לא יצטרך לכך. ויש אנשים שמיד כשמתחילים להתפלל הם מרגישים מיד שהם צריכים לצאת לבית הכסא ומיד חולצים את התפילין, ומה שהוא חושב על כך הוא רק מפני שהוא יודע שצריך שיהיה לו גוף נקי, ועל ידי כך מרגיש שהוא צריך לצאת. וכן מרגיש שצריך לשבת זמן רב בבית הכסא ויקנח עצמו למעלה מן הצריך.

שמעתי כמה פעמים מכ"ק רבינו זי"ע שסיפר על זקה"ק הרה"ק מראזוואדוב זי"ע שהיה קדוש עליון, ובהיותו אברך הבחין בו אביו (הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע) שהפסיק באמצע התפילה, ושאל לו למה אינו מתפלל, והראה לו על בני מעיו כלומר שמרגיש שאפשר

עמודי המכון:

לע"נ האשה היקרה והחשובה
מרת אלטע ח' שרה בת ר' פנחס ע"ה
נפ' ח' אדר תשל"ט לפ"ק
ולע"נ בנה היקר והאהוב
הב' יעקב מנחם ע"ה בן ר' יחזקאל ישעי' נ"י
נפ' כ"ב אדר א' תש"ס לפ"ק
ולע"נ האשה היקרה והחשובה
מרת שרה ב"ד אליעזר ע"ה
נפטרה י' כסלו תשע"ט לפ"ק

תומך השנה:

לע"נ הר"ד שמואל קלמן ב"ד יעקב דוד ע"ה
נלב"ע ביום שמוח"ת שנת תשס"ה לפ"ק